

СТОРІНКА НАШИХ ПАРТНЕРІВ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ФОНД «КРОК ЗА КРОКОМ»

Як зробити навчання дитини у школі більш ефективним, зберігши при цьому постійні інтерес та ентузіазм дітей до навчання? Теорія множинного інтелекту американського психолога Говарда Гарднера, що вперше була опублікована понад два десятиріччя тому в його книзі «Рамки розуму: теорія множинного інтелекту», розкриває один з можливих способів індивідуалізації освітнього процесу. Ця теорія отримала всесвітнє визнання як одна з найбільш новаторських теорій пізнання інтелекту людини. Теорія множинного інтелекту підтверджує те, з чим педагоги мають справу щодня: люди мислять і вчаться багатьма різноманітними способами.

■ МНОЖИННИЙ ІНТЕЛЕКТ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

М. Ворон, Ю. Найда,
Всеукраїнський фонд «Крок за кроком»

Говард Гарднер — американський психолог, автор класичної теорії множинного інтелекту, відповідно до якої людина має не єдиний, так званий «загальний інтелект», а низку інтелектуальних здійностей, які складають вербальний, логіко-математичний, візуальний, кінестатичний, міжособистісний, внутрішньоособистісний, музичний, натуралістичний та екзистенціальний види інтелекту. Кожний із цих типів інтелекту має свою структуру, функції, мову і тому є особливим потенціалом для розвитку.

З часу винайдення тестів на визначення IQ педагоги розглядали інтелект як щось таке, з чим людина народжується, що не зазнає значних змін упродовж усього життя. Дослідження Г. Гарднера довели, що існують множинні форми прояву інтелекту, які неможливо оцінити та виміряти за допомогою тестів «IQ».

Дев'ять типів інтелекту, або Основні положення теорії Говарда Гарднера

Сучасна педагогіка все більше говорить про особистісну орієнтацію освітнього процесу, його індивідуалізацію, особистісний зміст освіти. Але при цьому непорушним залишається один із головних китів, на якому базується школа, — принцип навчання всіх усьому. Обов'язок школи — забезпечити засвоєння державного стандарту освіти кожним учнем. У даній ситуації вчителя, мабуть, найбільше хвилює питання про те, як зробити засвоєння стандарту більш індивідуалізованим, а значить, і більш ефективним. Шкільна програма в основному наголошує на двох типах здійnostей — вербально-лінгвістичному (пере-

важно в письмовій формі) й логіко-математичному. Однак Говард Гарднер уважає, що існує безліч інших знань і талантів, здатних збагатити наше життя й допомогти нам ефективно взаємодіяти з навколошнім світом. Він стверджує, що кожна людина володіє принаймні дев'ятьма типами інтелекту, вираженими в різному ступені.

Вербально-лінгвістичний інтелект — це здатність ефективно застосовувати слова в усній (ведучий, оратор, політик, оповідач) або в письмовій формі (журналіст, драматург, поет, редактор). Учень, який володіє високим рівнем вербально-лінгвістичного інтелекту, любить читати, писати, розповідати історії та насолоджується грою у словесні ігри.

Логіко-математичний інтелект — це здатність використовувати індуктивний і дедуктивний умовиводи, вирішувати абстрактні проблеми та логічні головоломки, розуміти складні відносини взаємозалежних концепцій, ідей і речей, ставити запитання, експериментувати, підраховувати тощо. Даний інтелект також охоплює навички класифікування, прогнозування, виділення першорядної важливості, формулювання наукових гіпотез, а також розуміння причинно-наслідкових зв'язків. Такі навички критичного мислення передбачені майже всіма навчальними програмами.

Візуально-просторовий інтелект — інтелект, задіяний для розуміння картин та образів, передбачає здатність уявляти, машинально малювати, працювати над проектом дизайну тощо. Даний інтелект розвивається шляхом загострення сенсомоторного сприйняття. Художник, скульптор, архітектор, садівник, інженер — усі вони переносять свої уяні образи на створювані або змінювані ними предмети. Зорові сприйняття комбінуються з попередніми знаннями, досвідом, емоціями й образами, що дозволяє створювати нове бачення для інших. Учні з розвиненим візуальним інтелектом здатні тонко сприймати кольори, лінії, форми та взаємозв'язки, що існують між цими елементами.

Кінестатичний інтелект — свідомість усього тіла, дає можливість контролювати й інтерпретувати рух, танцювати, бігати, стрибати, торкатись, жестикулювати, керувати фізичними предметами, установлювати гармонію тіла й розуму. Даний інтелект містить у собі такі фізичні якості, як координація, баланс, спрітність, сила, гнучкість, а також дотикальні здібності. Він властивий не тільки спортсменам, оскільки містить у собі навички, необхідні, наприклад, у роботі хірурга при проведенні складної хірургічної операції.

Музичний інтелект — цьому інтелекту сприяє почуття звуку й емоційна здатність реагувати на нього. У міру того як учні розвивають свої знання про музику, вони розвивають основи даного інтелекту. Подальший його розвиток відбувається тоді, коли учні створюють більш складні й точні варіації музичних зразків, розвивають навички гри на музичних інструментах і просуваються до більш складних композицій. Даний тип представлений здатністю сприймати (подібно шанувальнику), розпізнавати (подібно музичному критику), трансформувати (подібно композитору) й виражати (подібно виконавцеві) музичні композиції.

Міжособистісний інтелект — представлений здатністю швидко розпізнавати й оцінювати настрої, наміри, мотивації та почуття інших людей. Даний інтелект містить у собі сприйнятливість до виразу обличчя, до голосу й жестів, здатність розпізнавати безліч різних міжособистісних сигналів і вміння точно реагувати на ці сигнали з точки зору прагматики. Міжособистісний інтелект включає навички

вербальної та невербальної комунікації, навички спільної роботи, уміння згладжувати конфліктні ситуації, уміння досягати консенсусу, здатність довіряти, поважати, керувати та мотивувати інших до досягнення взаємовигідної мети. Так, наприклад, на елементарному рівні даний тип інтелекту спостерігається в тих дітей, які реагують на настрої оточуючих. Більш комплексні міжособистісні навички представлені здатністю розпізнавати й інтерпретувати приховані наміри інших.

Внутрішньообистісний інтелект — представлений здатністю чітко сприймати себе (бачити власні переваги та недоліки), свідомо помічати внутрішній настрій, наміри, мотивації, темперамент і бажання; здатністю самодисципліни, саморозуміння й самооцінки. Людина, яка має даний тип інтелекту, почуває себе краще, якщо має можливість обмірковувати дії й учинки та робити самооцінку. Потреба в самоаналізі робить даний тип інтелекту найбільш особистим. За словами Гарднера, «внутрішньоособистісний інтелект означає здатність відрізняти почуття задоволення від почуття болю і, ґрунтуючись на цьому розходженні, або далі захоплюватися ситуацією, або виходити з неї».

Натуралістичний інтелект — передбачає здатність навчатися за допомогою природи. Такі учні одержують задоволення від дій, пов'язаних із природою, наприклад, спостереження за птахами, колекціонування метеликів і комах, дослідження дерев або догляду за тваринами. Вони також люблять ходити в гори, у походи. Їм подобається вивчати екологію, природу, рослини і тварин. Для них важливо, щоб навчання проходило на відкритому просторі.

Екзистенціальний інтелект — це здатність філософувати, медитувати, вивчати історію, культуру релігії, обговорювати «життєві питання».

Ознайомившись з усіма дев'ятьма видами інтелекту й визначивши, які з них стосуються ваших учнів, не поспішайте помилково створювати для них ярлик з якою-небудь однією яскраво вираженою здібністю. Пам'ятайте, що кожний учень володіє всіма дев'ятьма здібностями, які мають різноманітність своїх проявів.

Використання теорії множинного інтелекту у школі

Використання теорії множинного інтелекту у школі ґрунтується на **використанні різноманіття індивідуальних відмінностей і створенні безлічі шляхів для їх розвитку й навчання саме на їх основі**. Якщо допустити, що теорія множинного інтелекту взагалі є точним описом людських відмінностей за здібностями, то можна припустити, що деякі (можливо, не всі) діти можуть більш легко, ніж інші, навчатись через домінуючі види своїх здібностей.

Варіанти застосування теорії Гарднера у школі можуть бути настільки різноманітними, наскільки різноманітні самі навчальні заклади. Тут важливий головний принцип — **освітній процес повинен будуватись таким чином, аби дати можливість дітям набути досвід, що вимагав би залучення різних типів інтелекту**. Одна з проблем, яку найважче подолати вчителеві, полягає в тому, що навчаючи ввесь клас, треба одночасно пам'ятати й ураховувати різні стилі навчання, сильні та слабкі сторони учнів.

Тип інтелекту, що найчастіше використовується при груповому навчанні, — вербально-лінгвістичний. Лекція, записи на дошці, письмові роботи, спонукання

учнів робити записи під час пояснення — важливі прийоми навчання. Вони широко використовуються, оскільки це основа шкільної системи, особливо в міру дорослідання учнів. Завдання полягає в інтеграції вербально-лігвістичного інтелекту з іншими типами, тим самим відкриваючи учням шлях до навчання, заснованого на розумінні й використанні індивідуальних способів і стилю навчання. Необхідно допомогти дітям зрозуміти, що вони можуть виявити або знайти свої здібності й навички різними способами, у різних видах діяльності, а потім створювати умови **для навчання з опорою на їх сильні сторони**.

Способи застосування теорії Гарднера у класах, які розвивають особистісно зорієнтований підхід у процесі навчання дітей, у тому числі програма всебічного розвитку дитини «Крок за кроком», може бути різним: групові або індивідуальні проекти, можна створити центри за типами інтелекту, які стануть варіативними до існуючої моделі (центр письма, читання, математики тощо), або особливим чином спланувати вивчення програмної теми. Головне — **дати дитині можливість пізнавати, вивчати будь-що тим способом і шляхом, який їй найбільш близький, зручний і в якому вона почуває себе комфортно**. Виникає необхідність знайти в єдиній для всіх досліджуваній темі можливість додати різних здібностей учнів, використовувати способи різної подачі одного матеріалу.

Один зі способів застосування теорії множинного інтелекту — організація роботи невеликих груп у центрах. Приміщення класу поділяється на зони й певним чином обладнується. Кількість центрів залежить від розміру класу та враховує кількість асистентів педагога з числа батьків і колег, які бажають долучитись до досліджуваного матеріалу. Учні займаються в маленьких групах, виконуючи спеціальні завдання або працюючи над проектом.

Призначення центрів може бути таким: по-перше, **центри, сфокусовані на конкретному типі інтелекту**. Їх основна мета — допомогти учню виявити й розвинути визначені здібності. Пропонована діяльність і завдання повинні забезпечити школяреві можливість досліджувати свої здібності так, як це зручно йому. Робота в таких центрах особливо корисна, коли ми знайомимо учнів з різними видами здібностей; по-друге, **центри, що базуються на програмі**, — націлені на освоєння інформації й навичок, необхідних за програмою, і дозволяють учням вивчити тему, спираючись на домінуючі типи інтелекту. Наприклад, один центр може пропонувати вербально-лінгвістичні та міжособистісні види діяльності, до яких відносяться читання класом у даний момент книги. Інший центр може запропонувати візуальну та внутрішньоособистісну діяльність, пов'язану з досліджуваним періодом історії тощо; **тематичні центри**, що створюються відповідно до теми. Кожний центр ґрунтуються на одному типі інтелекту. Наприклад, при вивченні теми «Історія Давньої Греції» в одному центрі учні можуть будувати макет якої-небудь древньої будівлі, в іншому — писати п'єсу про зведення древніх пірамід тощо.

Кожний центр повинен мати відповідне оснащення. У вербально-лінгвістичному повинні бути словники, книги, довідники, папір, дошка, газети, журнали тощо; у логіко-математичному — лінійки, транспортири, таблиці, геометричні тіла, головоломки, конструктор, набори для складання класифікацій тощо. Центр внутрішньоособистісного інтелекту — це тихий відокремлений куточек з журналами, книгами, принадлежностями для письма й індивідуальної роботи, матеріалами для самоперевірки. У центрі міжособистісного інтелекту — стіл для групової

роботи, групові ігри, пазли, принадлежності для групових проектів, письмове приладдя, необхідна література з теми. У кожному центрі необхідно мати інструкцію до виконуваних завдань й основні правила роботи. Перед початком занять варто обговорити з учнями **види діяльності, мету та кінцевий результат роботи**. Кожний уczeń повинен чітко знати, що він має робити і що представити. Час роботи в центрах визначається багатьма факторами (цілями, здібностями та навичками учнів, видами діяльності) і може складати від 15 до 30-ти й більше хвилин.

Як стверджує Гарднер, ступінь прояву й розвитку того чи іншого типу інтелекту залежить від життєвого досвіду індивідуума. Чим частіше людина використовує той чи інший тип інтелекту, чим більше існує можливостей розвивати його в ході навчання, тим краще розвивається даний тип інтелекту. Усі дев'ять типів інтелекту можуть бути пов'язані між собою, але будь-який з цих видів людина може розвивати самостійно.

У деяких людей прекрасно розвинені кілька здібностей, інші відчувають труднощі у прояві багатьох із них. Більшість із нас знаходиться десь посередині: є одна або кілька здібностей, які ми демонструємо з легкістю, деякі проявляються при звичайних зусиллях і одна або кілька — лише при великих зусиллях.

Література

1. Armstrong T. (2000). *Multiple intelligences in the classroom* (2nd ed.). — Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
2. Dunn R. & Griggs S. A. (1995). *Learning styles: Quiet revolution in American secondary schools*. — Westport, CT: Praeger.
3. Gardner H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. — New York: Basic Books.
4. Gardner H. (1991). *The unschooled mind: How children think and how schools should teach*. — New York: Basic Books.
5. Gardner H. (1993a). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences / 10th Anniversary Edition*. — New York: Basic Books.
6. Gardner H. (1993b). *Multiple intelligences: The theory in practice*. — New York: Basic Books.
7. Gardner H. (1994). *Creating minds*. — New York: Basic Books.
8. Gardner H. & Avery L. D. (1998). *Creating minds // Gifted Child Quarterly*, 42 (2).
9. O'Brien L. (1989). *Learning styles: Make the students aware // NASSP Bulletin*, 73 (519).

© Ворон М., Найда Ю., 2008

Виготовлення оригінал-макету ФО-П Парашин К. С.
Свідоцтво про реєстрацію серія В02 № 314994 від 02.11.07.

Здано до складання 04.04.08. Підписано до друку 25.04.08.
Формат 70г100/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум.-друк. арк. 4,32. Обл.-вид. арк. 4,50. Зам. № 03-05-08.

СПД Кулінічев Б. М.
Свідоцтво про реєстрацію № 14059 від 20 липня 2000 р.